
K výročí choreografa
Augustina Bergra (1861–1945)
Nové poznatky z rodinného života

Božena Brodská

Letos v srpnu uplynulo sto padesát let od narození **Augustina Bergra** (1861–1945), významného tanečníka, pedagoga a choreografa, jenž vychoval několik generací českých tanečníků.

Národní divadlo uspořádalo spolu s Bergrovým rodným městem – Boskovicemi – odhalení pamětní desky na jeho rodném domě a poté 7. října 2011 v divadle seminář o jeho činnosti na domácích i zahraničních jevištích.

Při prozkoumání křestního listu, který byl objeven v archivu ND se ukázalo, že je nutné opravit některá data uváděná v našich slovnících. Za první datum narození není jedenáctého, ale dvanáctého srpna 1861, za druhé Augustin se nejmenoval původně Ratzesberger, ale Ratzersberger. Není to pouhý překlep, Ratzersbergerem je tu označen i otec Johann – rukavičkář i dědeček Franz – švec. Při přípravě Bergrových oslav se také ukázalo, že je ve slovnících zcela mylné tvrzení, že hlavní roli ve filmu *Únos barona Urxe* hrál baletní mistr Augustin Berger. Nehrál. Je to mnohem vyšší muž, jehož fyziognomie se s naším Augustinem nedá zaměnit. Stačilo si objednat promítání v Národním filmovém archivu v Malešicích. Tam jsme mohli zhlédnout krátký dokument znázorňující svižného, staršího pána s manželkou, který kráčí na pavlači

pražského domu a před kamerou si kroučí svůj šedivý knír. Byl to žertující Berger.

Augustin Ratzersberger, jemuž divadelní ředitel Kreibich zkrátil jméno na *Berger*, byl dvakrát ženat. Nejprve si vzal mladou italskou tanečnici Giuliettu Paltrinieri (1866–1889) rodem z Modeny, kterou v Praze angažoval ředitel Šubert jako primabalerínu pražské scény; ta však zemřela v Praze ve svých třidvaceti letech na tuberkulózu. Podruhé se oženil až po mnoha letech s Polkou Stašou Paszkowskou. Jeho dcera Boženka z prvního manželství se nestala tanečnicí, až teprve její syn Jaroslav Zajíček-Berger (1916–1983) se stal sólistou Národního divadla a dědeček Augustin ve svých Pamětech vydaných v roce 1942 byl na něj jak se patří pyšný. Po skončení druhé světové války zůstal Jaroslav Zajíček ve Švýcarsku a do Prahy už se nevrátil. Měli jsme o něm minimální zprávy. Tím podivuhodnější je skutečnost, že na oslavný seminář pořádaný v Národním divadle k pradědečkově počtě přijela do Prahy Zajíčková dcera, tedy pravnučka Jasmína z Curychu. Bylo to, díky internetu, nečekané shledání. Měla s sebou syna, mnoho rodinných fotografií a také Bergrovův cestovní pas a jiné doklady. Mluví německy a anglicky, ale u pokladen ND nemohla dostat informaci, jak se dostane do divadla na seminář.

Nyní k samotnému oslavenci. V Národním divadle působil boskovický rodák ve dvou etapách. Ta první, zakladatelská, trvala sedmnáct let (od roku 1883–1900), ta druhá (1912–1923) jedenáct let.

Když začínal jako sólista v Národním, prošel již předtím jevištěm v Teatro salone italiano, působil v cirkuse v Oslu, tančil u baletní mistryně Marie Hentzové, ve Stavovském divadle u Johanny Belkeové a projel západní Evropu jako partner Mouchy d'or. Nejvíc jej ovlivnil baletní mistr Giovanni Martini, který mu dal základy italské školy klasického tance. Byl tedy mimořádně vybaven. Dramaturgii baletu tehdy vytvářel ředitel František Šubert, jenž jezdil do ciziny a nakupoval převážně v Paříži a Miláně tituly, které by byly záchranou pro divadelní kasu. Balet *Excelsior a Flik a Flok* vystřídala *Narenta, Fantasca, Day-Sin a další féerie*. Styl baletní féerie znal dokonale a projevil v něm invenci a režisérské schopnosti. Ovšem mnohem závažnější tvorbu prokázal v obou Delibesových baletech, v *Coppélii a Sylvii*. *Sylvie* se stala velkým Bergrovým hitem, neboť měl v Giuliettě Paltrinieri ideální představitelku titulní role. Sám pak tančil postavu „černého lovce Orionu“. Referent České Thalie vychvaloval oba sólisty a také Delibese, jenž podle něj napsal hudbu „tak půvabnou, rozkošnou a krásnou, že i v nejvážnějších koncertech větší část její nezřídka se slýchá“¹. Také časopis „Zlatá Praha“ vychvaloval balet dlouhým referátem a končil tvrzením že „vysoká umělecká cena Delibesovy hudby zabezpečí Sylvii pro všechno budoucnost trvalé místo na repertoáru

Národního divadla“². Referáty o baletu psali v té době vždy hudební kritici a je spodivem, že byl jimi Delibes tak vysoko hodnocen, ovšem proti těm škvárům, které produkovali skladatelé féerii typu Manzottiho to bylo skutečné osvěžení.

Když byl Berger oficiálně ustanoven baletním mistrem Národního divadla, uvedl jako svůj první baletní titul Adamovu *Giselle* s Paltrinieriovou v hlavní roli. Františka ze Schöpfungů tančila královnu víl a Albrechta přestrojeného za venkovana tančil sám Augustin Berger. Referenti psali, že je to pravá taneční báseň, že je Paltrinieri v *Giselle* nezapomenutelnou a že „inscenováním baletu postavil se pan Berger rázem mezi obratné režiséry“. Ano, měli jsme tehdy opravdu reprezentativní mladý sólový pár, což se potvrdilo v roce 1888, když přijel do Prahy na pozvání Umělecké besedy Petr Iljič Čajkovskij. Na jeho počest se konaly dva koncerty: první v Rudolfinu, druhý 21. února 1888 v Národním divadle. Tehdy v druhé části večera bylo uvedeno baletní představení, a sice druhé jednání z Čajkovského *Labutího jezera* v Bergrově choreografii. Augustin Berger se tehdy ukázal jako pohotový organizátor, neboť to bylo „nahonem“ a jako invenční tvůrce, neboť sám skladatel si poznamenal do deníku o této události stručně „minuta absolutního štěstí“, a v dopise bratrovi Modestovi sděloval, že balet byl proveden „velkolepě“³.

Na přelomu století, když Bergrovi končila smlouva, se rozhodl přijmout angažmá

² Zlatá Praha, 27. 4. 1888, č. 23, s. 367.

³ ŠTĚPÁNEK, V. *Pražské návštěvy P. I. Čajkovského*. Praha: Orbis, 1952, s. 43.

¹ Česká Thalia, roč. II., 1888, s. 126.

v nedalekých Drážďanech. Měl tam podstatně méně práce, neboť féerie se zpěvy a tanci se tam nedávaly a měl dvojnásobný plat. Navíc měl možnost hostovat na příklad v milánské La Scale nebo petrohradském Mariánském divadle či v londýnské Alhambře. Jeho druhé pražské období začalo neobyčejně slibně Beethovenovým baletem *Stvoření Prometheova* (11. 12. 1912) pod taktovkou Karla Kovařovice. Berger překvapil tím, jak citlivě vystihl styl představení. Antické postavy mimovali herci Anna Sedláčková a Rudolf Deyl a podle tisku „byli vedeni k pravé básni ušlechtilých pohybů“. Také sólistkám a sboru nedal tančit obvyklá baletní klíše, ale v jejich tanci byla zřejmá inspirace antikou a Dalcrozem. Byl to v jeho inscenacích výjimečný počín, jako by chtěl ukázat, že to nové také umí. Brzo nato došlo k naprostému opaku. Divadelní pokladna byla prázdná a ředitel Schmoranz, jenž převzal režii, zařadil do repertoáru seriál dvaadvaceti představení *Excelsioru* s hostující Gaetanou Azoliniovou a italským tanečníkem Giuseppem Bonfigliem (6. 9. 1913) v choreografii Bergrově. Pak přišla první světová válka, ve které Berger obnovoval prověřené tituly, jednak Nedbalovy balety, dále *Štědrovečerní sen*, *Coppélii* aj. V té době se baletní mistr soustředil na baletní

školu, v níž měl až třicet žáků. Poválečná situace přinesla mnoho změn. Bergrovo postavení v ND začínalo být nejisté. Nové tvůrčí činy se od něj již neočekávaly a jeho kdysi slavná inscenace Delibesovy *Sylvie* propadla. Pro *Legendu o Josefovi* (1922) vybral režisér Hilar hostujícího berlínského choreografa nové generace Heinricha Kröllera, poněvadž byl přesvědčen, že je Berger již na moderní divadlo starý. Místo toho dostal za úkol uvést všechna čtyři jednání *Labutího jezera* (červenec 1922), což úspěšně splnil díky tomu, že objevil a prosadil devatenáctiletou hostující Jelizavetu Nikolskou v hlavní roli. Jeho nejistá situace v Národním divadle se však rázem změnila, když ho o prázdninách zastihl telegram z New Yorku, jímž ho zval ředitel Metropolitan opery na příští sezónu 1922/23 do Ameriky. Vzal si tedy v Národním divadle neplacenou dovolenou a po deset sezón přejížděl oceán sem a tam.

Augustin Berger stál na jevištích světa od Petrohradu až po New York více než půl století a jeho odkaz – *Labutí jezero*, *Louskáček Štědrovečerní sen* a *Královna loutek* zůstal na jevišti Národního divadla ještě mnoho sezón v podání jím vychovaných tanečníků.